

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

25 август 2022 година

ЧАСТ 1 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 1. до 21. включително отбелязвайте в листа за отговори.

1. В кой ред думата е изписана правилно?

- А) азиятец
- Б) уповестявам
- В) злонамеренност
- Г) подложка

2. В кое изречение е допусната правописна грешка?

- А) Ще започна работа в Българската академия на науките.
- Б) Професията на пожарникара крие твърде много рискове.
- В) Лошо е да бъдеш тесногръд, когато работиш с хора.
- Г) За свободната позиция кандидатстваха трима бакалаври.

3. В кое изречение НЕ е допусната правописна грешка?

- А) В седем дневен срок трябва да бъде внесен за разглеждане нов проект.
- Б) Трябва да науча репликите си на изуст, преди да отида на репетиция днес.
- В) Майка ми е почитателка на старите филми, черно белите са ѝ любими.
- Г) Тя взе своето съдбоносно решение, не мислейки за последствията от него.

4. В кое изречение НЕ е допусната граматична грешка?

- А) Младият цигулар стана най-награждаваният български музикант.
- Б) За най-добро представяне са отличени българските и чешки участници.
- В) Вчера младата лекоатлетка спечели нейния първи златен медал.
- Г) Фирмата ще закупи още петдесет нови електрически автомобили.

5. В кое изречение е допусната граматична грешка?

- А) Плуването влияе благоприятно върху двигателната, дихателната и нервната система.
- Б) Запознах се с писателя, чийто романи са преведени на почти всички европейски езици.
- В) Много доброволци се включиха в новата инициатива на Министерството на културата.
- Г) Господин Иванов, Вие лично сте поканен да присъствате на откриването на новата зала.

6. В кое изречение е допусната пунктуационна грешка?

- А) Голямата розова къща на хълма привличаше погледите на всички.
- Б) Науката, изучаваща значението на знаците, се нарича семиотика.
- В) Пожелавам Ви уважаеми колеги, успешна и спокойна седмица.
- Г) На срещата бяха поканени както децата, така и техните родители.

7. В коя от позициите, означени с букви, е допусната пунктуационна грешка?

Докато обмислях (А) къде да прекарам лятната си отпуска (Б) осъзнах, че пътешествията надалеч ще ми помогнат да се преборя със страховете си, (В) ще ме научат на търпение (Г) и ще ме накарат по-внимателно да преценявам непознати ситуации.

8. В листа за отговори запишете правилната за изречението форма на думата, поставена в скоби.

Космическите (станция) се използват за изучаване на последствията върху човешкото тяло от продължителния полет.

9. В листа за отговори запишете правилно САМО думата, в която е допусната правописна грешка.

Цъфтежът на японските вишневи дървета започва през месец Януари.

10. В листа за отговори запишете правилната за изречението форма на думата, поставена в скоби.

Наградиха пожарникарите, (който) спасиха няколко души при бедствието.

11. В листа за отговори запишете правилната форма САМО на думата, в която е допусната граматична грешка.

Очакваме да изиграеме най-силното театрално представление за последните два сезона, защото разчитаме на няколко от най-добрите ни артисти.

12. В листа за отговори запишете САМО думата, с която да поправите граматичната грешка в изречението.

Наградиха момчето, защото той се класира на първо място в състезанието.

13. В текста са пропуснати САМО ПЕТ препинателни знака. Препишете ЦЕЛИЯ текст в листа за отговори, като поставите пропуснатите знаци.

Сава Огнянов е първородният син на Мина Горанова, на която Ботев посвещава творбата си Пристанала. Но за да я откъсне от поета баща ѝ я праща в Прага да учи пеене, а след това я омъжва за котленеца Петър Огнянов. По-късно Ботев споделя че е имал любима породила у него страстна любов угаснала тъй рано.

Прочетете двата текста и изпълнете задачите към тях (от 14. до 21. включително).

ТЕКСТ 1

Бащите на Френската революция издигат като основни принципи в междуличностните и обществените отношения свободата, братството и равенството. Заедно тези три думи звучат красиво като идеал. Но на практика са несъвместими принципи – ако има свобода, няма равенство. Ако ли пък има равенство, няма свобода, защото със сила се налага равенството. А когато нещо е наложено със сила, за какво братство може да се говори? Идеологически обаче тези три думи вършат прекрасна работа и до днес.

Впрочем още тогава, само четири години след щурма на Бастилията, това триединство е потъпкано по време на якобинската диктатура начело с Максимилиан Робеспьер и терора на якобинците, довел до гибелта на 30 хиляди души чрез гилотиниране.

Самият Робеспьер – един от бащите на революцията, на свой ред също намира края си на гилотината и така се ражда прозрението, че „революцията изяжда децата си“.

Френската революция е дала своя значим принос за днешната демокрация. За пръв път в Европа биват обявени за неприкосновени гражданските и човешките права чрез Декларацията за правата на човека и гражданина. За пръв път се изработва и приема демократичен основен закон, или конституция, която пък предписва като основен принцип разделението на властите – законодателна, изпълнителна и съдебна. Полага се и началото на многопартийната система. Изключителен акт е и отделянето на църковната от светската власт – нещо немислимо дотогава. Новост има и в областта на правото – приема се Френският граждански кодекс, или т.нар. Наполеонов кодекс, който има огромно въздействие върху гражданското право и до днес.

ТЕКСТ 2

На едни им е додеяло от революции, други се чувстват окрилени от революционния кипеж. Революциите са двуостър меч. Те не оставят място за неутралитет – едни са окрилени, на други крилата са подрязани.

Революциите винаги дават неизпълними обещания. Били сме щели да бъдем свободни, били сме щели да станем като нормалните държави – да пътуваме, да търгуваме, да печелим, да забогатяваме, да пишем и да говорим каквото си искаме, несправедливостите да се махнат, законността да се възцари. И още, и още... Стига толкова, стига! Едни са измамани, други са спечелили, трети са спечелили много.

Преживяхме много революции, но свободни не станахме. И не знаем къде да търсим причината – дали в революциите, дали в тяхната недостатъчност. Някой ни беше внушил, че революциите раждат свобода, че свободата се извоюва с революция. Може някъде и да е така, но у нас не е. Различните народи правят различни революции. Но различните народи по различен начин постигат свободата си и не е задължително да е винаги с революция. То затова народите са различни – едни успяват, други се провалят. Тези, които се провалят, обикновено обвиняват за своя провал успешите. А причината за провала, независимо дали обществен, или личен, е винаги вътре. Дори когато един организъм се заразява с вирус отвън, причината пак е в него, в слабата му способност за защита. Защото други организми устояват на същия вирус. А провалените търсят кой ги е заразил, вместо да усилят защитата си. Да погледнат навътре, не могат. Поглеждането навътре би било за тях проглеждане, но те си остават слепи. После компенсират тази слепота с излишък от самочувствие и с геройско изтъкване. Сякаш другите народи нямат велики герои, блякави победи и славна история. Сякаш само ние на света сме най-първи във всичко. Само дето всичката ни слава е все в миналото – далечно и близко, но с което ние сякаш сме скъсали генетичната си връзка и изглежда, че не сме го наследили реално. Потомци сме на лъвовете, а постъпваме като мишки.

Из „Есе за революциите“, Т. Димова
(адаптиран откъс)

14. Защо според Текст 1 принципите на Френската революция – свободата, братството и равенството, „на практика са несъвместими“ помежду си?

- А) Защото с прилагането им на практика неизбежно се стига до диктатура.
- Б) Защото спазването на един от принципите води до нарушаването на друг.
- В) Защото са издигнати с цел революцията да събере повече поддръжници.
- Г) Защото бащите на революцията ги провъзгласяват, за да станат известни.

15. В Текст 2 се заявява, че:

- А) Революциите изискват да се заеме неутрална позиция спрямо тях.
- Б) Революциите винаги обещаваат неща, които не могат да изпълнят.
- В) Хората по света са различни, но революцията винаги е една и съща.
- Г) Свободата може да се постигне единствено по пътя на революцията.

16. Какъв извод за революциите може да се направи въз основа на Текст 1?

- А) Революциите са пречка за общественото развитие.
- Б) С революциите се постига консенсус в обществото.
- В) Основна цел на революциите е налагането на диктатура.
- Г) Революциите неизбежно водят до обществени промени.

17. Коя опозиция съответства на смисъла на израза от Текст 2: *едни са окрилени, на други крилата са подрязани*?

- А) равноправие – неравенство
- Б) надежда – разочарование
- В) обновление – застой
- Г) прогрес – регрес

18. Като имате предвид информацията от Текст 1, запишете ЕДИН факт в подкрепа на твърдението, че „революцията изяжда децата си“.

19. Като използвате информацията от третия абзац на Текст 2, запишете какво е наложеното у нас внушение за връзката *революция – свобода*.

20. Запишете ДВЕ положителни последици от Френската революция според Текст 1.

21. В текст до 5 изречения тълкувайте смисъла на следния израз от Текст 2: *Революциите са двуостър меч*.

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

25 август 2022 година

ЧАСТ 2 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 22. до 40. включително отбелязвайте в листа за отговори.

22. В листа за отговори запишете САМО паронима, с който да поправите лексикалната грешка в изречението.

На книжовния пазар излезе така чаканото помагало за кандидат-студенти.

23. За всяко празно място изберете УМЕСТНАТА дума и я запишете срещу съответната буква в листа за отговори.

Макар и в малки количества, в билките има вещества, които влияят.....(А) върху човешкия организъм. Наред с тях обаче се (Б) и вещества, които могат както да подсилват лечебния ефект, така и да (В) вредно влияние.

- А) благодарно, благородно, благотворно
- Б) поддържат, придържат, съдържат
- В) окажат, укажат, покажат

24. Кой конфликт е заложен в интерпретацията на темата за обществото и властта в „Борба“?

- А) водач – общество
- Б) примирение – борба
- В) разум – съвест
- Г) власт – църква

25. Кой от проблемите е интерпретиран и в двата посочени откъса?

*Аз не живея: аз горя. Непримири ми
в гърдите ми се борят две души:*

*душата на ангел и демон. В гърди ми
те пламъци дишат и плам ме суши. (П. Яворов, „Две души“)*

Аз съм вихър и мъгла:

*не зная време, нито цел
в размах, пориви и стремеж.*

Аз съм зной и скреж. (П. Яворов, „Демон“)

- А) за раздвоението на модерната душа
- Б) за конфликта между човека и природата
- В) за връзката на човека със света
- Г) за избора между надеждата и отчаянието

26. Кой от мотивите НЕ е интерпретиран в „Андрешко“ от Елин Пелин?

- А) за социалното страдание
- Б) за пиянството
- В) за красотата на природата
- Г) за властта

27. Каква е ролята на епиграфа към одата „Паисий“ на Иван Вазов?

*О, неразумни юроде! Поради что се срамиши
да се наречиши Болгарин?... Или не са имали
Болгаре царство и господарство? Ти, Болгарино,
не прелцайся, знай свой род и язык...*

Паисий (1762)

- А) Пресъздава атмосферата от края на Възраждането.
- Б) Отправя към читателя послание, лишено от патос.
- В) Поставя проблема за отродилите се българи.
- Г) Внушава страх от непознаването на историческото минало.

28. Какъв е смисълът на думите на Сали Яшар от разказа „Песента на колелетата“?

*Аз съм бил спял, аз съм бил глупав! Каква чешма и какви мостове искам да правя? Себан!
Има ли по-голям себан от този, който правя? Каруци трябва да правя аз, каруци!*

- А) Подчертават неспособността на героя да намери себе си и да помага на другите.
- Б) Разкриват прозрението на героя за търсения смисъл на благодеянието.
- В) Изразяват разбирането, че героят е способен единствено да прави каруци.
- Г) Внушават самооценката на героя за ограничените му възможности.

29. Какво внушава откъсът от „Балада за Георг Хених“?

*Тъжна светлина се отцеждаше по пода. Скелетът на бюфета тъмнееше в ъгъла.
Формите на цигулките унило висяха по стените, ограждайки празни, крушовидни
пространства, като печати на безнадеждността. Срецуположният тезгях, на който бе
работил някога, проскърцваше и пропукваше, сякаш старческите му кости се чупеха. Той
прилякваше все по-ниско, изравнявайки ръст с ръста на стопанина. Тъмно грееше
снимката на Боженка от стената между иконите и кандилото, което никога не беше
запалено, защото дядо Георги нямаше пари за олио, а баща ми бе атеист и не се сецаше
да го напълни.*

- А) Олицетворяването на тезгяха подсказва удовлетворението на майстора от труда.
- Б) Уподобяванията между стопанина и предметите са знак за хармонията в душата му.
- В) Описанието изразява болката на разказвача от трагичната участ на лютиера.
- Г) Незапаленото кандило е знак за атеизма на майстора, вярващ само в изкуството.

30. В коя творба любовта е извор на възхищение от любимата?

- А) „Потомка“
- Б) „Колко си хубава!“
- В) „Посвещение“
- Г) „Спи езерото“

31. Коя тема е интерпретирана в откъса от „Съдба“ на Елисавета Багряна?

*През улиците здрачни, през къщите, стените,
през плачещия ромон на есенния ден,
през този град, погребан в желязо и гранити –
усещам, че ме чакаш – ликуващ и смутен.*

*Усещам твоя поглед, отправен в тъмнината,
усещам ти ръцете, протегнати насън,
усещам как се вслушваш за стъпките познати
и как сърцето трепва при всеки шум отвън.*

- А) природата
- Б) вярата и надеждата
- В) любовта
- Г) родното и чуждото

32. Кое от твърденията е вярно?

- А) За разлика от „Крадецът на праскови“ в „До моето първо либе“ смъртта е представена като жадуван край.
- Б) Както в „До моето първо либе“, така и в „Крадецът на праскови“ животът на героите е подчинен на традиционните норми.
- В) За разлика от „До моето първо либе“ в „Крадецът на праскови“ любовта не поставя героите пред избор.
- Г) Както в „Крадецът на праскови“, така и в „До моето първо либе“ смъртта не е обвързана с мотива за саможертвата.

33. В коя творба трудът НЕ е интерпретиран като творческа дейност?

- А) „Песента на колелетата“
- Б) „Балада за Георг Хених“
- В) „Ветрената мелница“
- Г) „Градушка“

34. В кои две творби родното се утвърждава като ценност?

- А) „Спи езерото“ и „До моето първо либе“
- Б) „Железният светилник“ и „Паисий“
- В) „Две души“ и „Балкански синдром“
- Г) „Спасова могила“ и „Потомка“

35. Съпоставете интерпретациите на темата за вярата в „Спасова могила“ и във „Вяра“ и запишете ЕДНА разлика между тях в листа за отговори.

36. В листа за отговори разтълкувайте значението на епиграфа към „Приказка за стълбата“ за смисъла на творбата.

Посветено на всички, които ще кажат: „Това не се отнася до мене!“.

37. В листа за отговори запишете ЕДНО значение на природното описание в „Андрешко“ за изграждане на смисъла на творбата.

По небето тежко и бавно лазеха и се разпокъсваха дебели, дрипави, влажни и мрачни зимни облаци, над които прозираха късове от също тъй замислено и студено синьо небе. Земята тънеше в кал и влага. Мъртви и покрусени се тъмнееха пръснатите пейзажи на села, речища, далечни гори и планини. По полето лъцяха големи локви, тъмни, студени и оцъкдени като мъртвешки очи.

38. В листа за отговори запишете ЕДНА характеристика за жанра на одата черта, проявена в „Паисий“.

39. Свържете заглавието на всяка от творбите с нейния автор, като в листа за отговори срещу съответната буква запишете номера, под който е записано името на автора.

А) „Приказка за стълбата“	1. Йордан Радичков
Б) „Ноев ковчег“	2. Станислав Стратиев
В) „Балкански синдром“	3. Христо Смирненски

40. В текст до 5 изречения съпоставете интерпретациите на темата за миналото и паметта в посочените откъси.

*

Хей, Сливнице, хей, Сливнице,
не си веч просто слово.
Историю, разкривай се,
впиши туй име ново.

Впиши го и предавай го
кат бляскаво наследье
на всички поколения
и векове напреде –

със Гредетин жестокия
и с Перущица мрачна,
с Загората трагичната
и с Шипката юначна.

Та в хижите, в Балканите,
от Дрин до Черно море,
за славата на нашите
герои да говори.
(„Бойното поле при Сливница“, Иван
Вазов)

*

Какво ще ни дадеш, историйо,
от пожълтелите си страници? –
Ний бяхме неизвестни хора
от фабрики и канцеларии,

ний бяхме селяни, които
миришеха на лук и вкиснало,
и под мустаците увиснали
живота псувахме сърдито.

Ще бъдеш ли поне признателна,
че те нахранихме с събития
и те напоихме богато
с кръвта на хиляди убити.

Ще хванеш контурите само,
а вътре, знам, ще бъде празно
и няма никой да разказва
за простата човешка драма.

[...]

Но разкажи със думи прости
на тях – на бъдещите хора,
които ще поемат поста ни,
че ние храбро сме се борили.
(„История“, Н. Вапцаров)

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

25 август 2022 година

ЧАСТ 3 (Време за работа: 120 минути)

Аргументативния текст напишете в листа за отговори на предвиденото място.

41. Напишете аргументативен текст в обем до 4 страници по ЕДНА от следните две теми:

Тема за есе

Съмненията – приятели или врагове

(Есе)

Тема за интерпретативно съчинение

Слово и памет

(Интерпретативно съчинение върху „Паусий“ на Иван Вазов)

Най-после отидна и рече: „Конец!
На житие ново аз турих венец.“
И той фърли поглед любовен, приветен
към тоз труд довършен, подвиг многолетен,
на волята рожба, на бденьето плод,
погълнал безшумно полвина живот –
житие велико! заради което
той забрави всичко, дори и небето!
(...)
и вдигна тез листи, и викна високо:
„От днеска нататък българският род
история има и става народ!

Нека той познае от мойто писанье,
че голям е той бил и пак ще да стане,
че от славний Будин до светий Атон
бил е припознаван нашият закон.
Нека всякой брат наш да чете, да помни,
че гърците са люде хитри, вероломни,
че сме ги блъскали, и не един път –
и затуй не можат нази да търпят –
и че сме имали царства и столици,
и от нашта рода светци и патрици;
че и ний сме дали нещо на светът
и на вси словене книга да четът;
и кога му викат: „Българину!“ бесно,
той да се гордее с това име честно.
Нека наш брат знае, че бог е велик
и че той разбира българският язык,
че е срам за всякой, който се отрича
от своя си рода и при гърци тича
и своето име и божия дар
зафърля безумно като един твар.
Горко вам, безумни, овци заблудени,
със гръцка отрова що сте напоени,
дето се срамите от вашия брат
и търсите пища в гръцкия разврат,
и ругайте грешно бащини си кости,
и нашите нрави, че те били прости!
Та не вашто племе срам нанася вам,
о, безумни люде, а вий сте му срам!
Четете да знайте що в стари години
по тез земи славни вършили деди ни,
как със много кралства имали са бран

и от царе силни вземали са дан,
и била велика българска държава;
как свети Борис се покръсти в Преслава,
как е цар Асен тук храмове градил
и дарове пращал; кой бе Самуил,
дето си изгуби душата във ада,
покори Дурацо и влезе в Елада;
четете и знайте кой бе цар Шишман
и как нашто царство сториха го плян;
кой бе Иван Рилски, чийто свети мощи
с чудеса се славят до тоя ден йоще;
как се Крум преславний с Никифора би
и из черепа му руйно вино пи
и как Симеон цар угрите прогони
и от Византия приема поклони.
А тоя беше учен, философ велик
и не се срамеше от своят язык
и кога нямаше кого да надвива,
той пишеше книги, за да си почива.
Четете и знайте що съм аз писал,
от много сказанья и книги събрал,
четете, о, братя, да ви се не смеят
и вам чужденците да не се гордеят...
На ви мойта книга – тя е вам завет.
Нека се преписва и множи безчет
и пръска по всички поля и долини,
де българин страда, въздиша и гине.
Тя е откровенье, божа благодат –
младий прави мъдър, а стария – млад,
който я прочита няма да се кае,
който знае нея, много ще да знае.“

Тъй мълвеше тоз мъж, в килията скрит,
със поглед умислен, в бъдещето впит,
който много бденья, утринни пропусна,
но пачето перо нивга не изпусна
и против канона и черковний звън –
работи без отдих, почивка без сън.

Тъй мълвеше преди сто и двацет годин
тоз див Светогорец – за рая негоден,
и фърляше тайно през мрака тогаз
най-първата искра в народната сваят.
(из „Паусий“, Иван Вазов)